

ศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

A Community Enterprise Learning Center to Promote Learning Based on Creative Local Herbal Wisdom in Mae Tom Sub-District, Bang Klam District, Songkhla Province

ฉัตรธิดา หยุคง¹ และ ศักรินทร์ ชนประชา²

Chatthida Yukhong¹ and Sakkarin Chonphacha²

¹โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ฝ่ายมัธยมศึกษา) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

²คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

¹Demonstration School Prince of Songkla University (Secondary School), Prince of Songkla University, Thailand

²Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Thailand

E-mail: ¹chatthida.y@psu.ac.th; ²sak_b@hotmail.com

Received April 25, 2022; Revised September 17, 2022; Accepted September 20, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา และ2) เพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้สมุนไพรวิสาหกิจชุมชนสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน การจัดการความรู้ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกรอบการวิจัย พื้นที่วิจัยคือ ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา กลุ่มเป้าหมายคือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า นักเรียน และนักศึกษา จำนวน 75 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัย คือ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบสัมภาษณ์กลุ่ม 3) แบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วม 4) แผนจัดการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นในรูปแบบหนังสือคู่มือและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เนื้อหาประกอบด้วย 1) ข้อมูลชุมชนตำบลแม่ทอม 2) การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า 3) สมุนไพรในชุมชน 4) องค์ความรู้และภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์สมุนไพร 5) คุณค่าของสมุนไพรในชุมชน

2. ผลการพัฒนาศูนย์เรียนรู้สมุนไพรวิสาหกิจชุมชนสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ โดยดำเนินการพัฒนา ประกอบด้วย 1) การพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่ศูนย์เรียนรู้สมุนไพรวิสาหกิจชุมชนให้เหมาะแก่การเรียนรู้และเข้าสู่มาตรฐาน SHA และ 2) การขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

คำสำคัญ: ศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชน; ส่งเสริมการเรียนรู้; การเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น; ภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์; การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

Abstract

The purposes of this study are 1) to manage knowledge on local herbal wisdom heritage in Mae Tom Sub–District, Bang Klam District, Songkhla Province, and 2) to develop a community enterprise herbal learning center for knowledge transfer of local herbal wisdom heritage and expand the results as a learning center based on creative local herbal wisdom. The research model is a qualitative research with the concept of community learning center, knowledge management, community–based tourism, and community resource management as a research framework. The research area is Mae Tom Subdistrict, Bang Klam District, Songkhla Province. The target groups are members of the Khu Tao Herbal Community Enterprise Group and students total 75 people with a purposive sampling method. There are research instruments: 1) In–depth interviews, 2) focus group interview, 3) participatory observation, and 4) learning management plan. Data analysis was performed by content analysis and then descriptive description. The results presented that:

1. The results of knowledge management on the local herbal wisdom heritage were carried out systematically collecting knowledge in the form of a manual and electronic book. The contents consisted of 1) the information on Mae Thom Sub–District community, 2) the integration of Wat Khu Tao Moral Herbal Community Enterprise, 3) Herbs in the community, 4) knowledge and wisdom of herbal products, and 5) values of herbs in the community.

2. The results of the development of the community enterprise herbal learning center for the knowledge transfer of the local herbal wisdom heritage were expanded to become a learning center and tourist attraction based on creative local herbal wisdom. The development consists of 1) the development of landscape in the community enterprise herbal learning center to be suitable for

learning and associating the SHA standard, 2) expanding the results as a learning center based on creative local herbal wisdom.

Keywords: Community Enterprise Learning Center; Promotion of Learning; Learning Based on Local Herbal Wisdom; Creative Local Herbal Wisdom; Community-based Learning Management

บทนำ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันมาอย่างช้านานว่า “สมุนไพร” เป็นส่วนหนึ่งของการแพทย์พื้นบ้านหรือการแพทย์แผนไทยที่เป็นภูมิปัญญาสำคัญในการดูแลสุขภาพ โรคภัยและไข้เจ็บของคนไทยในลักษณะความรู้เชิงวัฒนธรรม การทดลองปฏิบัติ การคัดเลือกด้วยกระบวนการถ่ายทอดผ่านชุมชนและสังคมมาเป็นระยะเวลาต่อเนื่องอย่างยาวนานผ่านการเรียนรู้จากความจริงในการดำเนินชีวิต ซึ่งเรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (จักรพันธ์ โสมะเกษสทริน, 2551) นอกเหนือจากบทบาทสำคัญดังกล่าวแล้ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เป็นหนึ่งในองค์ความรู้ที่เป็นรากฐานสำคัญของชุมชน รวมถึงเป็นเรื่องของระบบความรู้ที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างเป็นระบบ โดยมาจากการสั่งสมประสบการณ์และกระจายความรู้ ซึ่งความรู้หรือระบบความรู้ของชาวบ้านเหล่านั้นได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและถูกจัดเก็บเป็นฐานความรู้โดยกระบวนการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง (Davenport and Prusak, 1998) จนเกิดเป็นผลผลิตที่ดีงาม มีคุณค่ามีประโยชน์และสามารถนำมาใช้ในชีวิตจริงได้

ปัจจุบันมีผู้ให้ความสนใจและใช้สมุนไพรในการบำบัดรักษา และกำลังได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในลักษณะแพทย์ทางเลือกทั่วโลก (WHO, 2003) รวมถึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในอุตสาหกรรมแพทย์ทางเลือกทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งในประเทศไทยโดยกระทรวงสาธารณสุข ได้มีนโยบายส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน (กระทรวงสาธารณสุข, 2559) ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย ให้มีการคุ้มครองภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพรที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย ปี พ.ศ. 2542 มหาวิทยาลัยและสถาบันต่าง ๆ ได้ทำการวิจัยพืชสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง และประชาชนทั่วไปได้กลับมาให้ความสำคัญกับการใช้ยาสมุนไพรเป็นจำนวนมาก (สุภาพรณ์ บิติพร, 2552; โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2547) จึงเป็นผลให้หน่วยงานภาครัฐมีการสนับสนุนให้ใช้ยาสมุนไพรในการรักษาสุขภาพเบื้องต้นของประชาชนขึ้นในงานสาธารณสุขขั้นมูลฐาน และตั้งแต่แผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 4 มีนโยบายด้านสมุนไพร คือ ส่งเสริม สนับสนุน เร่งรัด ประสานงานการวิจัย และพัฒนาสมุนไพร เพื่อนำผลมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพและอนามัยของประชาชนอย่างเป็นทางการของประเทศไทย มีการบรรจุโครงการสาธารณสุขขั้นมูลฐานเข้าในแผนพัฒนาการสาธารณสุขตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาโดยตลอดทุกฉบับ (กระทรวงสาธารณสุข, 2559)

แนวนโยบายและแนวการปฏิบัติต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชนและสังคมที่ร่วมกันส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนา เพื่อการยกระดับมาตรฐานอย่างรอบด้านในเรื่องของสมุนไพรนั้น มีหลากหลาย ชุมชนในพื้นที่ของประเทศที่มีศักยภาพในการดำเนินงานเรื่องสมุนไพร ซึ่งหนึ่งในพื้นที่ที่มีศักยภาพ ดังกล่าว คือ พื้นที่ตำบลแม่ทอม อำเภอปางงั่ว จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ราบลุ่มริมคลอง อุตะเกา โดยเริ่มให้ความสนใจประเด็นการใช้ประโยชน์ของสมุนไพรในท้องถิ่น เนื่องด้วยเป็นพื้นที่ที่ยังมี ความสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมถึงสมุนไพรที่มีอยู่มากมาย เกิดจากการเพาะปลูก และขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ขมิ้น ไพล เสดดพังพอน ดอกอัญชัน พักข้าว มะกรูด ตะไคร้หอม ฯลฯ จากความหลากหลายของวัตถุดิบสมุนไพร ชุมชนจึงได้พยายามนำวัตถุดิบสมุนไพรมากระดับพัฒนา ให้มีคุณค่า โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องสมุนไพรไทย มีการรวมกลุ่มเพื่อนำสมุนไพรไทย ท้องถิ่นมาผลิตเป็นยาสามัญประจำบ้านจำพวกยาหม่อง ยานวด ยาต้ม ลูกประคบ ฯลฯ จนเป็นจุดเด่น ของชุมชนแห่งนี้ที่ใช้วัตถุดิบสมุนไพรไทยภายในชุมชน 100 เปอร์เซ็นต์ แต่จากการดำเนินงานเป็นเวลา รวม 10 ปีที่ผ่านมา พบสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริง จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มสมุนไพร ร่วมกับผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า 1) ขาดการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร ของชุมชนอย่างเป็นระบบ 2) ขาดการดำเนินการพัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสมกับการเป็นแหล่งเรียนรู้โดยใช้ ชุมชนเป็นฐานแก่นักเรียน และนักศึกษา 3) ขาดแบบแผนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

จากสภาพปัญหาและความต้องการดังกล่าว จึงนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) เพื่อจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลแม่ทอม อำเภอปางงั่ว จังหวัดสงขลาและ 2) เพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้สมุนไพรวิสาหกิจชุมชนสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิง สร้างสรรค์ ซึ่งจากวัตถุประสงค์การวิจัย นับเป็นส่วนหนึ่งในการสืบสานองค์ความรู้และภูมิปัญญาของ บรรพบุรุษสู่ลูกหลานในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้มุ่งพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ตลอดจน พัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่ประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม และ นำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลแม่ทอม อำเภอปางงั่ว จังหวัดสงขลา

2) เพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้สมุนไพรวิสาหกิจชุมชนสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกภูมิ ปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

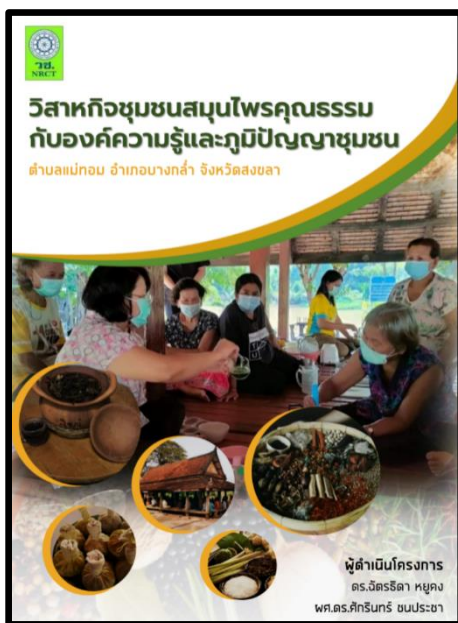
ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา กลุ่มเป้าหมายคือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า จำนวน 15 คน นักเรียนและนักศึกษา จำนวน 60 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 4 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น โดยปรับปรุงจากแบบสัมภาษณ์ของอัจฉรา สุ่มเกษตร และชัยวัฒน์ นันทศรี (2559) เพื่อใช้รวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นจากปราชญ์ชุมชน 2) แบบสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์กลุ่มเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยปรับปรุงจากแบบสัมภาษณ์ของจักรพงษ์ นวลชื่น (2560) เพื่อใช้รวบรวมข้อมูลจุดแข็ง จุดด้อย โอกาส อุปสรรค รวมถึงความต้องการต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และแบบสัมภาษณ์กลุ่มเกี่ยวกับความต้องการรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยปรับปรุงจากแบบสัมภาษณ์ของธนัทธัญญ์ นัตถภักดิ์รัตน์ และชุติวัฒน์ สุวดีพิงค์ (2561) เพื่อใช้รวบรวมแนวทางการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นให้คงไว้ซึ่งองค์ความรู้สืบทอดไป และตอบสนองลักษณะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 3) แบบสังเกต การมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นแบบสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยปรับปรุงจากแบบสังเกตของอานนท์ พึ่งสาย และต่อศักดิ์ แก้วจรัสวิไล (2557) เพื่อใช้สังเกตลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรม ความพึงพอใจ และลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของนักเรียนและนักศึกษา 4) แผนกิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า โดยปรับปรุงจากแผนกิจกรรมของชนภัทท์ อินทวารี (2558) เพื่อใช้แนวทางในการพัฒนาการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ภายในแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น ดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบในรูปแบบหนังสือคู่มือและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) เนื้อหา

ประกอบด้วย 1) ข้อมูลชุมชนตำบลแม่ทอม 2) การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า 3) สมุนไพรในชุมชน 4) องค์ความรู้และภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์สมุนไพร 5) คุณค่าและความสำคัญของสมุนไพรในชุมชน โดยมุ่งการสืบทอดองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 2 คู่มือองค์ความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรชุมชน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการพัฒนาศูนย์เรียนรู้สมุนไพรวิสาหกิจชุมชนสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดำเนินการพัฒนา ประกอบด้วย 1) การพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่ศูนย์เรียนรู้สมุนไพรวิสาหกิจชุมชนให้เหมาะแก่การเรียนรู้และเข้าสู่มาตรฐาน SHA (Amazing Thailand Safety and Health Administration) และ 2) การขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน รายละเอียดดังนี้

1) การพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่ศูนย์เรียนรู้สมุนไพรวิสาหกิจชุมชนให้เหมาะสมแก่การเรียนรู้ และเข้าสู่มาตรฐาน SHA (Amazing Thailand Safety and Health Administration)

1.1) การพัฒนาภูมิทัศน์แหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า ประกอบด้วย การออกแบบและจัดทำโปสเตอร์ข้อมูลตำบลยาสมุนไพรไทย (เบญจกุล) และข้อมูลรสรยา 9 รสนอกจากนี้ได้ดำเนินการจัดทำชั้นวางสมุนไพร และขวดโหลตัวอย่างสมุนไพรอบแห้ง เพื่อเป็นสื่อในการเรียนรู้ และตัวอย่างให้แก่ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ได้ศึกษาจากของจริง ผ่านกิจกรรมการดู สัมผัส และดมกลิ่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้

1.2) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนให้ได้รับมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยตามมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยสำหรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว (SHA: Amazing Thailand Safety and Health Administration) ซึ่งเป็นโครงการยกระดับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย

โดยผู้วิจัยและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนร่วมกันศึกษาข้อมูล ขั้นตอนการดำเนินการ เพื่อให้ได้รับมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยสำหรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว (SHA) เพื่อไม่ให้เกิดข้อจำกัดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19

ภาพที่ 3 การรับรองมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) ให้แก่วิสาหกิจชุมชน

2) การขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดำเนินการการออกแบบและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชน ภายใต้แนวคิดของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning Management: CBLM) มีเงื่อนไขการเรียนรู้ คือการเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (Active Process) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ความรู้ต่าง ๆ จะถูกสร้างด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาสร้างความหมายในการเรียนรู้ของตนเอง ประสบการณ์ของผู้เรียนจะถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้ใหม่ กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากการร่วมมือกันแก้ปัญหา (จงกลณี ภัทรกังวาน, 2561) และมีหลักการพื้นฐานสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. สถานการณ์ปัญหา (Problem Based) ที่เชื่อว่าถ้าผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญา หรือเกิดการเสียสมดุลทางปัญญา ผู้เรียนต้องพยายามปรับโครงสร้างทางปัญญาให้เข้าสู่ภาวะสมดุล โดยเกิดการเรียนรู้ภายใต้สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น

2. แหล่งเรียนรู้ (Resource) เป็นที่รวบรวมข้อมูลเนื้อหาสารสนเทศที่ผู้เรียนใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ เช่น ชุมชนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ แหล่งสารสนเทศ เป็นต้น

3. ฐานการช่วยเหลือ (Scaffolding) จะสนับสนุนผู้เรียนในการแก้ปัญหาหรือการเรียนรู้ในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติการการเรียนรู้ให้สำเร็จด้วยตัวเองได้ หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความพยายามในการเรียนรู้โดยให้คำแนะนำ แนวทาง ตลอดจนกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา หรือปฏิบัติการการเรียนรู้ รวมทั้งกระบวนการคิด เป็นต้น

4. การโค้ช (Coaching) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ โดยผู้ถ่ายทอดความรู้ หรือบอกความรู้ทำหน้าที่เป็น “ผู้ชี้แนะ” ที่ต้องให้ความช่วยเหลือ และคำแนะนำแก่ผู้เรียน ซึ่งมุ่งเน้นการให้ความรู้ และการสร้างปัญญา

5. การร่วมมือกันแก้ปัญหา (Collaboration) สนับสนุนให้ผู้เรียน ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น เพื่อขยายมุมมองให้แก่ตนเอง การร่วมมือกันแก้ปัญหาก็สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการคิดไตร่ตรองเป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งผู้เรียน ผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญได้สนทนาแสดงความคิดเห็นของตนเองกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นส่วนสำคัญในการป้องกันและปรับมนคติที่คลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่เรียนรู้

จากรูปแบบของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในข้างต้น ได้นำมาสู่การออกแบบแผนกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชน เพื่อใช้ถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน และนักศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้จัดแบ่งออกเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของสมุนไพรในประเด็นต่าง ๆ รายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แผนกิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า

กิจกรรมการเรียนรู้
1. ฐานการเรียนรู้ชุมชน (ระยะเวลา 60 นาที) - กิจกรรมที่ 1 การเรียนรู้ความเป็นมาของชุมชนตำบลแม่athom สภาพชุมชน วิถีชีวิต ตลอดจนทรัพยากรในชุมชน โดยผู้จัดกิจกรรมจะเป็นผู้นำเสนอข้อมูลให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม - กิจกรรมที่ 2 การเรียนรู้ถึงสถานที่ที่สำคัญของชุมชน เช่น วัดคูเต่า วิสาหกิจชุมชนเตยปาหนัน เป็นต้น โดยผู้จัดกิจกรรมจะเป็นผู้นำเสนอข้อมูลให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม - กิจกรรมที่ 3 การค้นหาความรู้ด้วยพลังกลุ่ม โดยผู้จัดกิจกรรมแบ่งกลุ่มผู้เข้าเรียนรู้ออกเป็นกลุ่มย่อย และตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับชุมชน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่กลุ่มผู้เข้าเรียนรู้ เพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มร่วมค้นหาคำตอบ และส่งตัวแทนออกนำเสนอข้อมูล - กิจกรรมที่ 4 การสรุปประเด็น และเปิดโอกาสให้ซักถาม โดยผู้จัดกิจกรรมเป็นผู้สรุปประเด็น
2. ฐานการเรียนรู้สวนสมุนไพรในชุมชน (ระยะเวลา 60 นาที) - กิจกรรมที่ 1 การเรียนรู้สวนสมุนไพรในชุมชน โดยผู้จัดกิจกรรมเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้เข้าเรียนรู้ได้ศึกษาข้อมูลสมุนไพรด้วยตนเองภายในพื้นที่สวนสมุนไพรตัวอย่างที่มีอยู่ในชุมชน และสามารถสแกน QR Code ศึกษาข้อมูลสมุนไพรในเบื้องต้นด้วยตนเองได้ - กิจกรรมที่ 2 ค้นหาสมุนไพร โดยผู้จัดกิจกรรมมอบหมายชื่อสมุนไพรให้แก่กลุ่มผู้เข้าเรียนรู้ เพื่อให้ค้นหาว่ามีลักษณะทางพฤกษศาสตร์ใด และถ่ายรูปภาพประกอบพร้อมบอกข้อมูล - กิจกรรมที่ 3 สมุนไพรรอบบ้าน โดยผู้จัดกิจกรรมเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้เข้าเรียนรู้ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนในประเด็นของสมุนไพรรอบบ้านตนเองมีอะไรบ้าง และได้นำมาใช้ประโยชน์หรือไม่ อย่างไร

กิจกรรมการเรียนรู้
- กิจกรรมที่ 4 การเรียนรู้สมุนไพรในท้องถิ่น เช่น เสม็ดขาว ขลุ้ คนที คนทา เป็นต้น โดยผู้จัดกิจกรรมเป็นผู้นำเสนอข้อมูล - กิจกรรมที่ 5 การสรุปประเด็น และเปิดโอกาสให้ซักถาม โดยผู้จัดกิจกรรมเป็นผู้สรุปประเด็น
3. ฐานการเรียนรู้คุณค่าและความสำคัญของสมุนไพร (ระยะเวลา 60 นาที) - กิจกรรมที่ 1 สร้างความตระหนักและเห็นความสำคัญ โดยผู้จัดกิจกรรมจะเป็นผู้นำเสนอข้อมูลถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ที่มนุษย์ได้รับประโยชน์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน - กิจกรรมที่ 2 สมุนไพรอะไรเอ่ย โดยผู้จัดกิจกรรมนำสมุนไพรอบแห้งมาอบให้แต่ละกลุ่ม พร้อมให้ข้อมูลคำใบ้ประกอบ เพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มร่วมกันค้นหว่าสมุนไพรดังกล่าวคืออะไร และมีสรรพคุณอย่างไร - กิจกรรมที่ 3 รสยาของสมุนไพรไทย โดยผู้จัดกิจกรรมนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับรสยาของสมุนไพร และนำสมุนไพรอบแห้งและชาสมุนไพรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทดสอบผ่านการดมกลิ่น และชิมรส - กิจกรรมที่ 4 การสรุปประเด็น และเปิดโอกาสให้ซักถาม โดยผู้จัดกิจกรรมเป็นผู้สรุปประเด็น
4. ฐานการเรียนรู้แปรรูปสมุนไพร (ระยะเวลา 60 นาที) - กิจกรรมที่ 1 การเรียนรู้ขั้นตอนการทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น สบู่สมุนไพร โดยผู้จัดกิจกรรมนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร - กิจกรรมที่ 2 การเรียนรู้ส่วนผสมในการทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร โดยผู้จัดกิจกรรมนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับส่วนประกอบแต่ละชนิดมีความสำคัญและประโยชน์อย่างไร - กิจกรรมที่ 3 ลงมือปฏิบัติทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น สบู่สมุนไพร โดยผู้จัดกิจกรรมดำเนินการแบ่งกลุ่มย่อย เพื่อทำสบู่สมุนไพรแต่ละชนิด เช่น สบู่วานานางคำ สบู่วานางจระเข้ เป็นต้น - กิจกรรมที่ 4 การสรุปประเด็น และเปิดโอกาสให้ซักถาม โดยผู้จัดกิจกรรมเป็นผู้สรุปประเด็น

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น ดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบในรูปแบบหนังสือคู่มือ และหนังสือคู่มืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) เนื้อหาประกอบด้วย 1) ข้อมูลชุมชนตำบลแม่athom 2) การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า 3) สมุนไพรในชุมชน 4) องค์ความรู้และภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์สมุนไพร 5) คุณค่าและความสำคัญของสมุนไพรในชุมชน โดยมุ่งการสืบทอดองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของ ชัยนธ์ วรรณะภูติ (2537) โดยเป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากค้นคว้าวิจัยมาจัดกระทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้ง

เชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนไพรวิสาหกิจชุมชนสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น และขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยดำเนินการพัฒนา รายละเอียดดังนี้

1) การพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่ศูนย์เรียนรู้สมุนไพรวิสาหกิจชุมชนให้เหมาะแก่การเรียนรู้และเข้าสู่มาตรฐาน SHA (Amazing Thailand Safety and Health Administration)

1.1) การพัฒนาภูมิทัศน์แหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคุเต้า ประกอบด้วย การออกแบบและจัดทำโปสเตอร์ข้อมูลตำรายาสมุนไพรไทย (เบญจกุล) ข้อมูลรสรยา 9 รส การจัดทำชั้นวางสมุนไพร และขวดโหลตัวอย่างสมุนไพรอบแห้ง เพื่อเป็นสื่อในการเรียนรู้ และตัวอย่างให้แก่ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ได้ศึกษาจากของจริง ผ่านกิจกรรมการดู สัมผัส และดมกลิ่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของ วรพงษ์ ผูกภู (2561) ได้กล่าวถึงการเลือกใช้สื่อในแหล่งเรียนรู้ ควรใช้สื่อการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว เช่น อุปกรณ์สาธิต สิ่งของจริง ป้ายข้อมูล โมเดลจำลอง วิดีทัศน์ เป็นต้น เนื่องด้วยการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และสัมพันธ์กับข้อมูลจะช่วยสร้างความน่าสนใจให้แหล่งเรียนรู้และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้

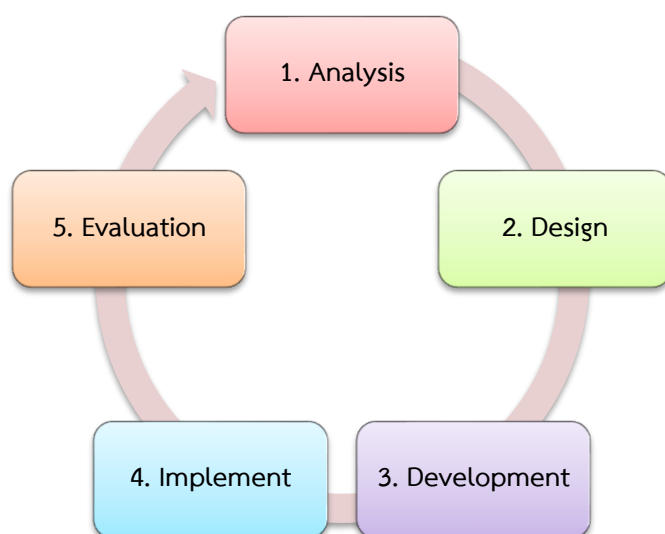
1.2) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนให้ได้รับมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย ตามมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยสำหรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว (SHA: Amazing Thailand Safety and Health Administration) ซึ่งเป็นโครงการยกระดับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย โดยผู้วิจัยและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนร่วมกันศึกษาข้อมูล ขั้นตอนการดำเนินการ เพื่อให้ได้รับมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยสำหรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว (SHA) เพื่อไม่ให้เกิดข้อจำกัดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด 19) สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2564) โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุขในการยกระดับมาตรการความสะอาดหรือความปลอดภัยด้านสุขอนามัย เช่น จัดให้มีการเข้า-ออกทางเดียว จัดมีจุดคัดกรองทุกทางเข้า-ออก จัดจุดทำความสะอาดมือ การจัดตั้งเจลแอลกอฮอล์ การทำความสะอาดสถานที่อย่างน้อยวันละ 3 ครั้ง มีการตรวจวัดอุณหภูมิของพนักงานและลูกค้า มีการสวมใส่หน้ากากอนามัยก่อนเข้าพื้นที่ เป็นต้น

2) การขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ โดยการออกแบบและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชนภายใต้แนวคิดของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning Management: CBLM) มีเงื่อนไขการเรียนรู้คือการเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (Active Process) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ความรู้ต่าง ๆ จะถูกสร้างด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยใช้ข้อมูลที่รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว

รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาสร้างความหมายในการเรียนรู้ของตนเอง ประสบการณ์ของผู้เรียนจะถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้ใหม่ กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากการร่วมมือกันแก้ปัญหา (จงกลณี ภัทรกังวาน, 2561) ซึ่งจากแผนกิจกรรมการเรียนรู้ของงานวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของ วรพงษ์ ผูกู (2561) พบว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ด้านคือ 1) ข้อมูล เรื่องราว หรือสิ่งที่จะได้รับจากแหล่งเรียนรู้ 2) ผู้ให้ข้อมูล หรือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้หรือเรื่องราวให้แก่ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์ได้ 3) การออกแบบลำดับขั้นตอน วิธีการจัดการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ หรือการนำเสนอข้อมูล 4) กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน 5) สื่อการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว 6) สถานที่ โดยใช้สถานที่จริงเป็นพื้นที่ในการเรียนรู้ ขณะเดียวกันไม่ผูกติดการเรียนรู้แค่ในห้องเรียน หรือสถานศึกษาเท่านั้น 7) การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การออกแบบและพัฒนาแผนกิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่าสอดคล้องกับแนวคิด ADDIE Model ที่ถูกคิดค้นโดย Florida State University's Center for Educational Technology ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ (Analysis) 2) การออกแบบ (Design) 3) การพัฒนา (Development) 4) การดำเนินการ (Implement) และ 5) การประเมินผล (Evaluation) ดังนี้

ภาพที่ 4 การออกแบบและพัฒนาแผนกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิด ADDIE Model

- 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ (Analysis) เป็นขั้นตอนการทำความเข้าใจปัญหาการเรียนการสอน วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนรู้ เป้าหมายของรูปแบบการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ รวมถึงการวิเคราะห์ความรู้พื้นฐานและทักษะของผู้เรียนที่จำเป็นต้องมีหรือได้รับการจัดการเรียนรู้
- 2) ขั้นตอนการออกแบบ (Design) เป็นขั้นตอนการสร้างจุดประสงค์การเรียนรู้ วางแผนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เลือกสื่อการสอน และการวัดประเมินผล
- 3) ขั้นตอนการพัฒนา (Development) เป็นขั้นตอนการส่วนต่าง ๆ ตามที่ได้มีการออกแบบในขั้นตอนก่อนหน้านี้ โดยครอบคลุมการสร้างเนื้อหา แบบฝึกหัด สื่อการสอน และเครื่องมือวัดประเมินผล เมื่อสร้างขึ้นเรียบร้อยแล้วจะดำเนินการทดสอบเพื่อหาข้อผิดพลาด และดำเนินการปรับปรุงแก้ไข
- 4) ขั้นตอนการดำเนินการ (Implement) เป็นขั้นตอนการดำเนินการสอนจริงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ แผนกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน และการวัดประเมินผลที่ได้กำหนดไว้
- 5) ขั้นตอนการประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นตอนการประเมินผล โดยจำแนกเป็น 2 ส่วนคือ
 - 1) การประเมินผลรูปแบบ (Formative) คือการประเมินผลในแต่ละกระบวนการของ ADDIE Process เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนา และ 2) การประเมินผลในภาพรวม (Summative) จะดำเนินการประเมินเมื่อมีการดำเนินกิจกรรมจัดการเรียนรู้เสร็จสิ้นทุกขั้นตอน เพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

สรุป

บทความเรื่อง ศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ได้ดำเนินการ 1) รวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบในรูปแบบหนังสือคู่มือและหนังสือคู่มืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) เนื้อหาประกอบด้วย (1) ข้อมูลชุมชนตำบลแม่ทอม (2) การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรคุณธรรมวัดคูเต่า (3) สมุนไพรในชุมชน (4) องค์ความรู้และภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์สมุนไพร และ (5) คุณค่าและความสำคัญของสมุนไพรในชุมชน เพื่อการสืบทอดองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ 2) พัฒนาศูนย์เรียนรู้สมุนไพรวิสาหกิจชุมชนสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่น ประกอบด้วย 2.1) โดยพัฒนาภูมิทัศน์แหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย การออกแบบและจัดทำโปสเตอร์ข้อมูลตำรายาสมุนไพรไทย (เบญจกุล) ข้อมูลรสรยา 9 รส การจัดทำชั้นวางสมุนไพร และขวดโหลตัวอย่างสมุนไพรอบแห้ง เพื่อเป็นสื่อในการเรียนรู้ และตัวอย่างให้แก่ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ได้ศึกษาจากของจริง ผ่านกิจกรรมการดู สัมผัส และดมกลิ่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนให้ได้รับมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยตามมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัยสำหรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว (SHA: Amazing Thailand Safety and Health Administration) 2.2) การขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ โดยการออกแบบและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในศูนย์

เรียนรู้วิสาหกิจชุมชน โดยดำรงอยู่ภายใต้แนวคิดของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning Management: CBLM) มีเงื่อนไขการเรียนรู้ คือการเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (Active Process) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ความรู้ต่าง ๆ จะถูกสร้างด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาสร้างความหมายในการเรียนรู้ของตนเอง ประสบการณ์ของผู้เรียนจะถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้ใหม่ กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากการร่วมมือกันแก้ปัญหา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 กลุ่มวิสาหกิจต่าง ๆ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางในการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในการรวบรวมองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อป้องกันการขาดหายหรือการตกหล่นขององค์ความรู้ ขณะเดียวกันนั้นถือได้ว่าเป็นวิธีการในการรักษา สืบสานมรดกทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนในยุคปัจจุบัน

1.2 หน่วยงาน องค์กร หรือสถานที่ต่าง ๆ สามารถนำหลักในการพัฒนาพื้นที่เพื่อเข้าสู่มาตรฐาน SHA (Amazing Thailand Safety and Health Administration) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการยกระดับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ประกอบการสร้างเชื่อมั่นด้านมาตรฐานความสะอาดและปลอดภัยแก่ผู้มาเยือนในสถานที่นั้น ๆ

1.3 วิสาหกิจชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ เนื่องจากรูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบันไม่ได้ผูกติดอยู่กับพื้นที่ห้องเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น แต่ชุมชน หรือหน่วยงานของรัฐสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้เช่นกัน อาทิ แหล่งเรียนรู้ทางพันธุ์พืช แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน หรือแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

1.4 สถานศึกษาสามารถนำแนวคิดของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning Management: CBLM) ไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างการเรียนรู้ในชุมชนใกล้สถานศึกษาของตน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เข้าใจ และรักในท้องถิ่นของตน

1.5 สถานศึกษาสามารถนำแผนกิจกรรมการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้และบูรณาการ เพื่อสร้างการเรียนรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ หรือข้ามศาสตร์ได้

1.6 สถานศึกษาและชุมชนควรมีการสร้างข้อตกลง (MOU) เพื่อร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้รวมถึงใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนที่อยู่นอกตำราเรียนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการรวบรวมองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน สังคม และประเทศชาติให้ดำรงอยู่สืบไป นอกจากนี้ควรนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ในเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้คนในยุคปัจจุบันตระหนัก เห็นคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมไทย

2.2 ควรออกแบบ พัฒนา และจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่มุ่งเน้นการสร้างการเรียนรู้นอกห้องเรียนผ่านการใช้แผนกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning Management: CBLM) เพื่อให้ผู้เรียนได้สัมผัสผ่านประสบการณ์และสถานที่จริง

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(2564).มาตรฐาน SHA (Amazing Thailand Safety and Health Administration). สืบค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2564, จาก thailandsha.com/index
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์.(2547).พลวัตสุขภาพกับการพึ่งตนเอง: ภาคชนบท. นนทบุรี: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ.
- จกกลณี ภัทรกังวาน. (2561). การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จักรพงษ์ นวลชื่น. (2560). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากรณี วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร. สืบค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2564, จาก <http://www.dsdw2016.dsdw.go.th>
- จักรพันธ์ โสมะเกษตริน. (2551). การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นศรีสะเกษ เพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืน. (รายงานการวิจัย).สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- ชนภัทร อินทวาริ. (2558). การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดโบสถ์ จังหวัดสิงห์บุรี (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ชยันต์ วรรณะภูติ.(2537). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สายส่งศึกษิตเคสส์ไทย.
- ธนัทภรณ์ ธีตรภัทรรัตน์ ชุตติวัฒน์ สุวัทธิพงศ์ และวิฑูรย์ วงษ์อำมาตย์. (2561). การพัฒนารูปแบบแหล่งเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- วรพงศ์ ผูกู. (2561). ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สำนักงานข้อมูลและคลังความรู้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. (2559). รายงานการสาธารณสุขไทย ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก 2557–2559. นนทบุรี: กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.

สุภาภรณ์ ปิติพร. (2552). ตำรับยาอาหารเจ้าพระยาอภัยภูเบศร. ปราจีนบุรี: ปรมัตถ์.

อัจฉรา สุ่มเกษตร และชัยวัฒน์ นันทศรี. (2559). องค์ความรู้ภูมิปัญญาของหมอยาพื้นบ้าน กรณีศึกษา อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารวิจัยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ, 9(2), 87–104.

อานนท์ พึ่งสาย และต่อศักดิ์ แก้วจรัสวิไล. (2557). ผลของการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อเจตคติในการเรียนพลศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 6(1), 233–245.

Davenport, Thomas H. and Lawrence Prusak. (1998). *Working Knowledge: How Organization Manage What They Know*. Cambridge, MA: Harvard Bussiness School Press.

World Health Organization. (2003). *The World health report : 2003 : shaping the future*. World Health Organization. Retrieved November 19, 2021, from <https://apps.who.int/iris/handle/10665/42789>